

DE REDACTIE PRIVAAT

„EEN TIJDSCHRIFT DE LONGUE DURÉE”(1)

I. Terugblik op een jubileumjaar

Bij het schrijven van deze Redactie Privaat voor het eerste nummer dat verschijnt na de overdadige viering die het veertig jarig bestaan van het tijdschrift heeft begeleid, voel ik mij wat onwennig. Men kan het enigszins vergelijken met de maandagmorgen na een lang feestelijk weekeinde.

Het is inderdaad zo dat wij — mede door een wegens de omstandigheden voorbijgaande vertraging in de publicatie van de gehele een- en veertigste jaargang — anderhalf jaar hebben gefeest.

Wij begonnen reeds in maart 2004, waar het historisch samengaan van 200 jaar Code Civil (21 maart 1804) en 40 jaar T.P.R. (13 maart 1964) een schitterend internationaal colloquium bracht, gewijd aan het bicentennarium van de Napoleontische Codex en waarvan het voortreffelijk verslagboek zopas verscheen(2).

Dit colloquium werd onmiddellijk gevolgd door en besloten met een feestelijke academische zitting, onder leiding van onze voorzitter Gustaaf Baeteman, waarop een terug- en vooruitblik op het tijdschrift werd geboden door Matthias Storme.

Toen kwam, onverwachts voor mij — maar dan ook totaal onverwacht — het lustrumboek *Liber Amicorum Tijdschrift voor Privaatrecht en Marcel Storme*. Ik was door dit gebeuren zodanig gegrepen, dat ik als dankwoord slechts enkele woorden kon stamelen. Wel herinner ik mij nog goed één enkele zin: „Ik heb mogen staan op de schouders van drie reuzen: Willy Delva, Jan Ronse en Jacques Matthijs”.

Het lustrumboek telde niet minder dan 43 bijdragen, waarvan de helft geschreven werd door jongere en zelfs zeer jonge juristen.

Terzelfdertijd verscheen het prachtige bibliofiele boek *Lof van de*

(1) De titel werd geïnspireerd door de verdiende laudatio van onze goede trouwe T.P.R.-man in Nederland, Jef Maeijer, door L. TIMMERMAN, „Prof. Mr. J.M.M. Maeijer; jurist en mens van longue durée”, *R.M. Themis* 2005, 141 e.v.

(2) D. HEIRBAUT en G. MARTYN (eds.), *Napoleons nalatenschap. Tweehonderd jaar Burgerlijk Wetboek in België*, Mechelen, Kluwer, 2005.

rechter door Piero Calamandrei, dat uitsluitend voorbehouden was voor de abonnees van het Tijdschrift. Dankzij de schitterende vertaling, de originele illustratie en het verzorgde druk- en bindwerk, werd dit een pareltje dat exclusief in het bezit is van onze T.P.R.-abonnees. En tenslotte volgde nadien nog het onvolprezen Cumulatief Burgerlijk Wetboek, waarvan de twee delen juwelen van boekdrukkunst zijn, en die onder de kundige leiding van Gustaaf Baeteman en Dirk Heirbaut alle (Belgische) wijzigingen gebracht aan de tweehonderd jaar oude codex met legistische commentaar publiceerden.

Ook dit tweedelig werk zal een sieraad blijven voor de civilisten „*sensu latissimo*”, die het via ons tijdschrift tegen een haast symbolische prijs hebben kunnen verwerven.

Nu met huidig nummer 1 van de 42ste jaargang duidelijk wordt dat het feestjaar definitief voorbij is, passen hierbij enkele bedenkingen. De lichten werden gedoofd, het feestgedruis is verdwenen, de feestdis werd verorberd en de wijnflessen staan er leeg bij...

II. Waarom feest vieren?

Waarom feest het T.P.R. zo graag, zelfs op een onmogelijke verjaardag als de veertigste? Met vieren werd reeds na vijf jaar gestart in 1969 met een sprankelende feestrede van onze Nijmeegse collega Jef Maeijer, waarin hij aan de hand van verhalen van de Nederlandse schrijver Belcampo de toekomstige ontwikkelingen van transplantatie van organen en het privaatrecht ontleedt, een rede die nog steeds het herlezen waard is(3).

En nadien volgden de andere lustra, waarbij telkens ook registers werden aangeboden die het gepubliceerde recapituleerden en er vandaag een indrukwekkende inventaris van maken.

Waarom vieren wij feest? Persoonlijk denk ik dat feesten één der mooiste uitdrukkingen kan zijn van 's mensen bestaan. En wel om verschillende redenen.

Feesten doet men allereerst in gemeenschap als een uitdrukking van solidaire vreugde: men voelt zich verbonden bij de gebeurtenis die men viert of herdenkt. Daardoor wordt het ook een feest van de vriendschap.

Doch feest vieren betekent ook dankbaar zijn. Dankbaarheid omdat men samen iets mocht meemaken of mee-maken. Dankbaarheid om

(3) *T.P.R.* 1969, 153 e.v.

diegenen die een en ander mogelijk hebben gemaakt en dankbaarheid van de gevierde, die beseft dat niets mogelijk ware geweest zonder de inzet en de genegenheid van zeer velen.

En tenslotte betekent feest vieren — hoe gek dit ook moge klinken — de improvisatie én de chaos!

Een feest kan men nooit helemaal volgens het uitgestippelde programma laten verlopen: er zullen altijd gasten zijn die niet opdagen en andere die ongenood verschijnen, gasten die in feestkledij zijn en anderen die er vestimentair niets van begrepen hebben. Feestredes, aangekondigd of niet, brengen steeds onverwachte verhalen of ideeën en de feestdis verloopt zelden zonder problemen. Het was reeds zo op de bruiloft van Cana. Feestgeschenken vormen dan nog een apart hoofdstuk: origineel of banaal betekenen zij in elk geval een attentie, die gewaardeerd wordt. Soms stelt men zich wel eens de vraag, die men met een verschillende gemoedstonaliteit kan stellen: „*Waar hebben zij het in Godsnaam uitgehaald?*”

Een feest kan dus ook best de chaos brengen, wat helemaal niet negatief moet worden geïnterpreteerd.

Het meest karakteristieke voorbeeld hiervan is Carnaval, zijnde de vooravond van de vastentijd in de katholieke traditie. Een feest dat helaas — behalve in Aalst — in de vergetelheid dreigt te geraken.

Carnaval betekent inderdaad chaos: alles loopt in het honderd, de gemaskerden zijn niet herkenbaar en kunnen zich dus alle denkbare zottigheden permitteren.

Maar wanneer Carnavalsnacht ten einde is, vangt de vastentijd aan (*carne vale*) tijdens dewelke orde, discipline, boetedoening en gestrengere regels de wanorde moeten doen vergeten.

Zou deze symboliek bovendien niet model kunnen staan voor het Recht: orde scheppen in de wanorde. Zonder wanorde geen recht, zonder chaos geen juristen!

III. Hoe het allemaal begon

Reeds elders mocht ik het hebben over Gent als een „*lieu de mémoire*”(4) waar de „*genius loci*” toentertijd huisde in het Gents gerechtsgebouw. Een gebouw naar het concept van stadsarchitect Roelandt, op loopafstand van twee andere door hem geconcipeerde tempels, die van de Wetenschap (de Aula van de Rijksuniversiteit

(4) In de feestbundel *Een halve eeuw A.P.R.*, Mechelen, Kluwer, 2003, (111) 113.

Gent) en die van de Kunst (het Operagebouw): *Recht en Gerecht tussen Kunst en Wetenschap*.

Maar de T.P.R.-actoren in en rond het Gentse gerechtshof, waar het allemaal begon, waren met al hun vezels verbonden met drie Almae Matres. Zodat men eigenlijk kan gewagen van een „*Omne trinum perfectum*” én territoriaal én persoonlijk.

In 1963 werd zonder veel omhaal van woorden beslist over vorm en inhoud. Het zou worden een tijdschrift voor privaatrecht, wat dus meteen een „*grande ouverture*” betekende, wetende dat het burgerlijk recht — toen en nu — de ruggengraat van het recht betekende, maar tevens beseffend dat dit burgerlijk recht buiten zijn oevers zou treden of reeds getreden was.

Wij hadden het toen over de bladspiegel, de drukletter (verschillend voor bijdragen, overzichten en boekbesprekingen), het format — een toen nog niet gebruikte term — in de zin van hoe een en ander materieel zou worden verpakt. Ieder van ons aanvaardde de opdracht om het „*format*” te bepalen voor de reeds vermelde drie verschillende onderdelen.

Letter en bladspiegel werden besproken met de heer Etienne Story, die enkele tijd voordien de uitgeverij Story-Scientia uit de grond had gestampt, en met de heer Marcel Gryndonck, de onvolprezen verantwoordelijke voor alles wat in Oost-Vlaanderen aan Cultuur werd besteed. Samen zouden zij de drukunstige opmaak, uit te voeren door de drukkerij Erasmus — na 40 jaar nog steeds onze geëigende drukkerij — mede helpen bepalen.

Willy Delva, die toen ook nog les gaf in Sint-Lucas had aldaar een collega ontdekt die de frontpagina met het 40 jaar oude logo op een groene achtergrond heeft ontworpen. Deze anonieme kunstenaar heeft een uitstekende kaftomslag ontworpen, waaraan niets werd gewijzigd, tenzij een lichte pastelisering van het groen.

Er werd evenzeer onderstreept dat elk nummer — hoe dik het later ook moge worden — moest kunnen openvallen in de palm van de hand van elke abonnee. En vandaag kan dit nog steeds, zelfs met de hele dikke nummers die door de jongste jaargangen werden geproduceerd.

Van meet af aan werd beslist dat het een Nederlandstalig tijdschrift zou worden, met een sterke affiniteit naar Nederland: er was van meet af aan een representatieve Nederlandse adviesraad en telkens werd bij de rechtsvergelijking de klemtoon gelegd op het Nederlandse recht.

Maar tevens werd gezorgd voor een samenvattende vertaling van de bijdragen in het Frans, Duits en Engels (in 1984 kwam er ook nog het

Spaans bij). Nadien werden ook bijdragen van niet-Belgische auteurs gepubliceerd in het Frans, Engels, Duits en Afrikaans.

Dit alles bracht mee dat wij ons eigenlijk in een keurslijf hadden gewrongen, waarvan wij de gevangenen werden. Inderdaad, het vier-seizoenenritme – maart, juni, september, december — werd wel eens onhaalbaar omdat één van de componenten ontbrak (voldoende bijdragen, de vier vertalingen, een overzicht van rechtspraak en sinds 1990 ook nog de Redactie Privaat).

De uitgeverij E. Story-Scientia bleef ons kwaliteitsmerk, ook na de overname door Kluwer, en bij Erasmus (Ledeberg, later Wetteren) zijn wij de oudste klant.

Deze trouw vindt ook haar uitdrukking in het feit dat in elk nummer de namen in herinnering worden gebracht van diegenen die het tijdschrift hebben gesticht en groot hebben gemaakt. Een trouw gestoeld op dankbaarheid.

Wanneer dit alles wordt gememoreerd, blijkt hieruit hoezeer kwaliteit vooropstond en nog steeds staat, kwaliteit van het gebodene naar inhoud en vorm. Naar inhoud, waarvan de indrukwekkende registers het bewijs leveren.

Maar ook naar de vorm. In het digitale tijdperk dat wij thans meemaken, is dit tijdschrift een product van de menselijke geest, dat de zintuigen weet te strelen: een nummer openleggen in de handpalm, de bladspiegel bekijken, de lettertekens in een kadans voorbij zien trekken in het geritsel van de bladen, de geur van het papier en van de druk, het smaken (ditmaal figuurlijk) van de bijdragen. Kortom, men moet echt niet meer van die wonderbaarlijk-zinnelijke wereld willen houden, wanneer men naar de digitale wereld zou overstappen.

Het onthaal van het T.P.R. was meteen verzekerd toen René Victor de loftrumpet had laten schallen⁽⁵⁾. Een gebeuren dat vandaag midden de vloed van tijdschriften wellicht niet meer denkbaar is: een juridisch tijdschrift dat het verschijnen van een nieuw tijdschrift enthousiast begroet...

Veertig jaar later mag gesteld worden dat het T.P.R. bijzonder intens wordt geconsulteerd. Een losse steekproef bij recente nummers van het R.W., N.J.W., J.T. en J.L.M.B. bevestigt dit via de referenties in rechtsleer en rechtspraak.

Dankzij de samenvatting in vier talen is ook de internationale verspreiding verzekerd. Zo vond ik onlangs de volledige reeks van

(5) *R.W.* 1963-1964, kol. 1489.

veertig jaargangen — met heel wat beduimelde nummers — terug in de rijke rechtsvergelijkende bibliotheek van het Institute for advanced legal studies op het bekende Russelsquare in Londen.

IV. En morgen?

De krijtlijnen van het privaatrecht werden in de afgelopen decennia aanzienlijk verlegd, maar ook verdund.

Dat het privaatrecht buiten de klassieke oevers is getreden, hoeft niet meer te worden aangetoond.

Maar de lijnen — noem het contouren — zijn verdund: veel van wat ooit binnen het bereik van de autonome burger viel, wordt meer en meer afgeknaagd ten behoeve van het publiekrecht (nationaal en internationaal). Dit is geen gunstige evolutie.

Hierbij moet bijkomend worden onderstreept dat de eerbied voor het recht m.i. — wat men vandaag ook moge beweren — nog veel meer bij de burger ingebakken zit dan bij de overheid.

De overheidsfraude — de overheid die de „*rule of law*” niet respecteert — tiert weliger dan ooit. Wanneer zelfs een Minister van Justitie, na een veroordelend vonnis, dreigt met een herziening van het statuut van de magistratuur, is de Onrechtstaat niet meer veraf!

En internationaal is het nog erger gesteld, wanneer men in het pas verschenen boek van de Engelse volkenrechtsspecialist Philippe Sands geconfronteerd wordt met een „*lawless world*” en met de vraag: „*Are we on the verge of a new world order when the most powerful nations can put aside the rules that no longer suit them?*” (6)

Laten wij ons dan keren tot het privaatrecht en de kwaliteit van regel en norm optimaal verhogen.

Recentelijk bekende een eminente collega-rechtsgeleerde dat hij t.a.v. het recht een agnosticus was geworden: hij geloofde er niet meer in, omdat men met de rechtsregelen in alle richtingen zou kunnen gaan.

Dan zou ik graag in dit verband een tekst willen citeren, die wijlen Jan Ronse zeer dierbaar was en die hij gehaald had uit de inleidende commentaar in de collection Budé bij de uitgave van Sophocles' theaterstukken: „*Tout acte humain pose un question de droit. Mais les questions de droit sont bien souvent obscures. La vie met en opposition des droits différents et également respectables: le monde*

(6) P. SANDS, *Lawless world: America and the making and breaking of global rules*, Londen, Penguin, 2005, 352 p.

offre partout le spectacle de droits en conflit. Dans cette mêlée, comment discerner où est la justice? Et, quand on l'aura découverte, comment la dégager aux yeux de tous de façon si nette que le public se porte tout entier du côté que veut le poète et sorte de cette attitude de nonchalance sceptique qui est l'attitude ordinaire des foules devant les problèmes moraux? Par indifférence, lassitude ou paresse d'esprit, elles ont tendance à admettre que, dans un conflit, le droit peut être de deux côtés à la fois..., le droit n'est jamais que d'un seul côté. Mais le Droit se déplace. L'Homme ne sait pas le retenir".

En in een meer moderne versie kan men het Q.C. Kavanagh, vertolkt door de briljante Thaw (inspector Morse), nazeggen: „*Meanwhile you and I, we barristers will carry on trying to turn infinite shades of grey into black and white*”.

Men kan inderdaad zeer dikwijls het recht in verschillende en soms zeer uiteenlopende zin interpreteren. Maar dat doet men dan wegens de achterliggende waarden: het recht wordt dan geconstrueerd als een waarborg of beter een bolwerk voor het meest beschermwaardige.

Lucebert zei het reeds: „*Alles van waarde is weerloos*”. Voor dat weerloze hebben wij het recht gemaakt.

En dan is het de taak van de jurist om deze juridische constructies te verfijnen en te verstevigen.

En dan is het de taak van een tijdschrift als het onze om dankzij een diepgravende doctrine en gedetailleerde overzichten van rechtspraak aan de rechtspraktizijn het daartoe meest adequate instrumentarium aan te reiken. Dan wordt het Recht verheven — in casu het Privaatrecht — tot een vector van waarden in onze samenleving.

Daartoe heeft het T.P.R. een ernstige bijdrage geleverd via de 863 bijdragen en 135 overzichten van rechtspraak, voor zover de kwantiteit ook weerspiegeld werd door de kwaliteit. En dat zal blijven verdergaan.

Maar er is meer. Zoals hierboven herhaaldelijk werd beklemtoond is het privaatrecht buiten zijn oevers getreden. Maar meteen werd het ook versplinterd en ontbreekt het aan cohesie en visie. Moeten wij niet opnieuw het grote verhaal van het Privaatrecht schrijven? Zou het T.P.R. niet opnieuw het voortouw kunnen nemen om bv. samen met Nederland een Conferentie van het Privaatrecht te organiseren?(7)

Tijdens het schrijven van deze bijdrage las ik op een morgen de frontpagina van De Tijd (14 juni) „*Pas na veertig jaar werken met*

(7) Zie een gelijkaardige oproep in het N.J.B. van 17 juni 2005: C.E. DRION, „Waar zijn de goeroes?”, *N.J.B.* 2005, 1227.

brugpensioen”. Wat moet een directeur die veertig jaar lang dit tijdschrift mocht (be)geleiden, hieruit concluderen? Ik doe nog graag even verder, met uw goedvinden,

Uw dienstwillige directeur,

Marcel STORME

Gent, 21 juni 2005